

Privatisation and Human Rights in the Age of Globalisation

Koen De Feyter & Felipe Gómez Isa (eds.), Antwerpen, Intersentia, 2005, 328 p.

Wanneer overheidsfuncties geprivatiseerd worden, welke gevolgen heeft dit dan voor de bescherming van mensenrechten? Een overheid die voor watervoorziening zorgt, is bezig met de vervulling van haar plichten om het recht op water van haar burgers te realiseren. Een overheid die gevangenis inricht, doet dit niet zozeer om mensenrechten te waarborgen, maar kan wel rechtstreeks worden aangesproken als in de gevangenis mensenrechten worden geschonden. Hoe zit dit echter wanneer de watervoorziening of de uitbating van een gevangenis in private handen zijn?

De algemene teneur van het boek - een verzameling papers die het resultaat zijn van een samenwerkingsproject tussen de Universiteiten van Maastricht en Deusto - is dat privatisering op zichzelf niet noodzakelijk nadelige gevolgen heeft voor de bescherming van mensenrechten. Wanneer de openbare dienst die geprivatiseerd wordt, nauw verbonden is met een mensenrecht (bv. water, gezondheidszorg, onderwijs), dient de impact hiervan op de bescherming van het recht in kwestie echter uitdrukkelijk in overweging te worden genomen. De voorwaarden die worden opgelegd bij privatisering (in een contract, of een wettelijk kader) spelen een cruciale rol in het waarborgen van respect voor mensenrechten. Naar internationaal recht blijft de staat verantwoordelijk voor de bescherming van het recht in kwestie. Het komt er voor de staat dus op aan om mechanismen te creëren waarbij de mensenrechtendimensie van de geprivatiseerde dienst kan worden gecontroleerd en desgewenst bijgestuurd. Ook procedures waarin stakeholders kunnen participeren, kunnen een nuttige rol spelen. Naast de overheidsverantwoordelijkheid is er ook een vrij nieuwe tendens in het nationaal en internationaal recht om private actoren (bv. de vennootschappen die geprivatiseerde diensten beheren) rechtstreeks aansprakelijk te houden voor de bescherming van mensenrechten. Het gaat hier nog grotendeels om 'soft law', maar in het interne recht kunnen mensenrechtenverplichtingen van bedrijven soms toch worden hard gemaakt (een voorbeeld is de Zuid-Afrikaanse Grondwet).

De editors van het boek zetten de algemene problematiek helder uiteen in de eerste twee bijdragen. Vervolgens wordt deze uitgewerkt in een aantal case studies. Ondanks de diversiteit van de onderwerpen merkt men dat de auteurs onderling overleg hebben gepleegd, en dat het begrippenapparaat en het juridisch referentiekader zoveel mogelijk op elkaar zijn afgestemd. De Brit Cosmo Graham onderzoekt de privatisering van openbare diensten (energie, water, telecommunicatie) in het Verenigd Koninkrijk. Hij concludeert dat er in dit land dat sterk gelooft in privatisering, en dat geen sterke mensenrechtentraditie heeft, niettemin enkele beschermingsmechanismen zijn gegroeid, om de toegang tot openbare diensten in een geprivatiseerd landschap te verzekeren. De volgende twee papers zijn voor de Panopticon-lezer ongetwijfeld de interessantste: de Amerikanen Ira Robbins en Alfred Aman bespreken de privatisering van het gevangeniswezen in de Verenigde Staten. De tekst van Robbins velt een uitgesproken negatief

oordeel over dit fenomeen, geïllustreerd met talrijke voorbeelden. Zijn onderzoek behandelt zowel het Amerikaans grondwettelijk recht als het internationaal recht van de mensenrechten. Vanuit dit laatste perspectief klaagt hij vooral de problematieken aan van de slechte werkomstandigheden en lage lonen, die het moeilijk maken om gekwalificeerd personeel aan te trekken, de al te beperkte investeringen in training van het personeel, en de minimale voorzieningen inzake gezondheidszorg en revalidatieprogramma's. Naast de juridische problemen, haalt Robbins ook de onderliggende 'symbolische' problematiek aan: wordt het gezag van het sanctionerende overheidsapparaat niet ondermijnd wanneer de veroordeelde zijn straf uitzit in een private, op winst gerichte, onderneming? De tekst van Aman over dezelfde problematiek behandelt deze enkel vanuit het Amerikaans recht. Aman pleit voor het hanteren van mechanismen uit het administratief recht om kansen te creëren voor burgerparticipatie, en op die manier mensenrechtenschendingen te voorkomen. Hij stelt voor een modelcode te creëren voor de privatisering van gevangenis. Aman is met andere woorden niet per se gekant tegen dergelijke privatisering; hij meent dat het mogelijk is voldoende waarborgen te voorzien voor de mensenrechtenbescherming. Behalve naar het Amerikaanse gevangeniswezen verwijst hij in zijn tekst ook naar het schandaal rond de mishandeling van gevangenen in de Iraakse Abu Ghraib gevangenis. De ondervraging van gevangenen was daar nl. uitbesteed aan een privaat bedrijf. Aman stelt dat dit geval de typische tekortkomingen illustreert van vele gevallen van privatisering, waarvoor administratieve aansprakelijkheidsmechanismen echter een oplossing kunnen bieden.

In de bijdrage van Lucie Lamarche wordt vervolgens het weinig besproken mensenrecht op sociale zekerheid grondig uitgespit in het internationaal recht. Hierbij aansluitend volgt een case studie (Christian Courtis) over de snelle privatisering van de sociale zekerheid in Argentinië in de jaren '90. Hierin blijkt het discours over sociale rechten slechts een erg beperkte rol te hebben gespeeld. Vervolgens worden de privatisering van de gezondheidszorg (Gregg Bloche) en van het onderwijs (Fons Coomans en Antenor Hallo de Wolf) onder de loupe genomen. In beide gevallen concentreren de auteurs zich op mechanismen om een maximale mensenrechtenbescherming en -aansprakelijkheid te realiseren in een geprivatiseerde context. Anton Kok bespreekt de privatisering van watervoorziening, waarbij hij uitgebreid de Zuid-Afrikaanse casus behandelt, waar het recht op water zowel grondwettelijk als wettelijk verankerd is. Het boek sluit af met een vrij radicale en weinig gestructureerde tekst van Mikel Barraondo Lopez over de invloed van privatisering van grondstoffen op de rechten van inheemse volkeren en de rol van het Inter-Amerikaanse mensenrechtenbeschermingssysteem hierbij.

Een interessant boek, met voor de mensenrechtenjurist heel wat grondige en soms vernieuwende interpretaties van de internationale teksten, en voor de juristen uit diverse andere rechtstakken (strafrecht, sociaal recht...) mogelijk een nieuwe en frisse kijk op de problematiek van privatisering.